

4. Міжнародне керівництво із соціальної відповідальності ISO2600 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/iso26000.htm>.

5. Национальная энциклопедическая служба [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vocabulary.ru/dictionary/7/word/socializacija#b_5.

6. Проблеми сталого розвитку агропромислового комплексу та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://5ka.at.ua/load/silke_gospodarstvo/problemi_stalogo_rozvitku_agropromislovogo_kompleksu_ta_silskogo_gospodarstva_ukrajini.

7. Форум социально ответственных бизнесов в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tnk-bp.com.ua>.

УДК 336.71(477):339.923:061.1ЄЄ

Павленко О.П.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів та банківської справи,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ПРІОРИТЕТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ПОЛІТИЦІ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ

PRIORITIES EUROPEAN INTEGRATION POLICY DEVELOPMENT BANK REGULATION

У статті розглянуто пріоритети євроінтеграційного розвитку банківського сектору економіки, а також покращення ефективності банківського нагляду, стабілізації банківської системи та сфери банківського регулювання за умов використання Базельських принципів.

Ключові слова: банківське регулювання, банківський надгляд, банківська система, євроінтеграція, Базель II, Базель III, принципи банківського нагляду, фінансова політика.

В статье рассмотрены приоритеты евроинтеграционного развития банковского сектора экономики, а также повышения эффективности банковского надзора, стабилизации банковской системы и сферы банковского регулирования при использовании Базельских принципов.

Ключевые слова: банковское регулирование, банковский надзор наблюдение, банковская система, евроинтеграция, Базель II, Базель III, принципы банковского надзора, финансовая политика.

The article discusses the priorities of the European integration of the banking sector and improve the efficiency of banking supervision, banking system and stabilize the areas of banking regulation under the terms of the Basel principles.

Keywords: banking regulation, banking supervision, banking system integration, Bazel II, Basel III, principles of banking supervision, monetary policy.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки банкрутство є частиною ризику, який беруть на себе приватні організації, у тому числі і банківські установи. При цьому держава та органи банківського нагляду не можуть і не повинні давати гарантії того, що банківські установи не стануть банкрутами, тому вирішення проблеми стабілізації банківської діяльності залишається першочерговим в умовах вступу України до ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням євроінтеграційних аспектів розвитку банківського сектору економіки присвячено праці таких учених, як: О. Васюренко, В. Грушко, О. Дзюблюк, І. Д'яконова, В. Коваленко, Л. Конопатська, О. Любунь, В. Міщенко, К. Раєвський, О. Орлюк, О. Хаб'юк, Г. Табачук, О. Чуб, Н. Швец, М. Щеглюк, А. Шаповалов та ін. [1–5].

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення пріоритетів у політиці банківського регулювання з урахуванням перспектив євроінтеграційного розвитку в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи національну банківську систему, у тому числі банки з іноземним капіталом, які є підсистемою економіки України, слід більш детально зупинитися на механізмах регулювання банківської діяльності, що мають розвиватися з урахуванням необхідності як забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів клієнтів банків, так і активної участі банків у реалізації пріоритетних завдань економічного розвитку країни. У 1997 р. Базельський комітет із питань банківського нагляду розробив Основні принципи ефективного банківського нагляду, які було схвалено міжнародною фінансовою спільнотою на щорічному

засіданні МВФ і Світового банку. Під час відпрацювання Основних принципів ефективного банківського нагляду базовими були такі положення: основною метою нагляду є зменшення ризику втрат для вкладників та інших кредиторів, а також підтримка довіри до фінансово-банківської системи; органам нагляду необхідно сприяти організації ринкової дисципліни за рахунок установлення ефективного корпоративного керівництва (через створення необхідної структури та визначення переліку обов'язків для правління банку та його керівництва), збільшенню прозорості ринку для полегшення контролю; для ефективного виконання своїх обов'язків співробітники наглядових органів повинні мати операційну незалежність, засоби й повноваження для отримання інформації як на місці, так і дистанційно, а також повноваження для застосування прийнятих ними рішень; органи нагляду мають повністю розуміти природу банківських операцій і контролювати, наскільки це можливо, ризики, з якими стикаються банки; ефективний банківський нагляд вимагає оцінки рівня ризику окремих банків і відповідного розподілу ресурсів; органи нагляду мають бути впевнені в тому, що ресурси банків (включаючи статутний капітал, кваліфіковане керівництво, ефективну систему внутрішнього контролю та бухгалтерської звітності) достатні для того, щоб брати на себе той чи інший ризик; необхідне тісне співробітництво з органами нагляду країн, особливо під час міжнародних банківських операцій [2, с. 66].

Основні принципи ефективного банківського нагляду використовуються країнами як стандарти для оцінки якості систем нагляду та пруденційного регулювання, а також для планування діяльності у цій сфері з метою досягнення базового рівня ефективної та надійної практики наглядової та регуляторної політики. Основні принципи ефективного банківського нагляду також використовуються МВФ та Світовим банком у контексті Програми оцінки фінансового сектору, а саме для оцінки поточної ситуації того, як та чи інша країна виконує ці принципи. Проте починаючи з 1997 р. відбулися значні зміни у системі банківського регулювання, було накопичено значний досвід у сфері впровадження Основних принципів у кожній конкретній країні, та з'явилися нові аспекти регуляторної політики. Така оцінка виявила слабкі місця в наявній системі банківського нагляду та регулювання і дала змогу закласти основу для виправних дій державних органів. Як наслідок, у жовтні 2006 р. став необхідним перегляд Базельським комітетом Основних принципів ефективного банківського нагляду. Базельський комітет сформулював нові пріоритети і метою перегляду стало покращення відповідності Основних принципів ефективного банківського нагляду та відповідних стандартів щодо безпеки та запобігання відмиванню брудних коштів. Водночас основні принципи, що стосуються окремих фінансових секторів, були спрямовані на ключові ризики та пріоритетні напрями банківського нагляду, які є відмінними для різних секторів, та узаконити такі відмінності. Базельський комітет із питань банківського нагляду вважає, що застосування Основних принципів ефективного банківського нагляду всіма країнами буде значним кроком на шляху до покращення фінансової стабільності в кожній окремій країні та в усьому світі, а також забезпечить надій-

ний фундамент для подальшого розвитку ефективних систем нагляду. Високий ступінь відповідності Базельським принципам має сприяти стабільності всієї фінансової системи; однак це не гарантуватиме стабільності та не запобігатиме неплатоспроможності окремих банків. Це передбачає визначення на державному рівні довгострокових стратегічних пріоритетів економічного розвитку країни; покращення інвестиційного та бізнес-клімату в Україні, що приведе до зростання кількості платоспроможних позичальників, розширюватиме перспективи отримання прибутків банків через активізацію економічної діяльності в країні; розвитку механізмів спільного фінансування (бюджетного та ринкового) пріоритетних економічних проектів (у формі державно-приватного партнерства); завершення пенсійної реформи та розбудови небанківського сектору фінансової системи, інститути якого спеціалізуються на концентрації довгострокових ресурсів; підвищення норми нагромадження, заохочення спрямування нагромаджених фінансових, технологічних та організаційних ресурсів на інноваційні цілі [4, с. 45].

На шляху процесів європейської інтеграції України постає низка обмежень, пов'язаних із депресивними тенденціями у вітчизняній економічній системі, проблемами й ризиками банківського сектору України. Серед проблем банківської системи слід відзначити: значні непогашені зовнішні зобов'язання і залежність платіжного балансу від показників реструктуризації боргів банків; низьку прибутковість та неоптимальну структуру витрат вітчизняних банків; значну частку проблемних кредитів і великі відрахування до резервів; дисбаланси у строковій і валютній структурах активів і пасивів, що утруднює підтримання належного рівня ліквідності в банківській системі та живить валютні ризики; недосконалий ризик-менеджмент; високу вартість залучених ресурсів за недостатнього обсягу внутрішніх заощаджень для кредитування модернізації вітчизняної економіки в умовах масштабного експорту капіталу; вузьке коло надійних і кредитоспроможних позичальників; несприятливі умови конкуренції за домінування банків з іноземним капіталом у найбільш прибуткових сегментах банківських послуг; обмеженість внутрішніх джерел капіталізації банків. На поточному етапі розвитку України інтереси вітчизняних представників банківської системи та іноземних банків не завжди співпадають.

У сучасних умовах у країнах ЄС банки сконцентровані на вирішенні проблем із ліквідністю, у тому числі за рахунок припинення фінансування закордонних філій та дочірніх банків, виведення з коштів із менш розвинених країн. Першочерговим завданням функціонування банківської системи України є не лише збереження стабільності, а й розширення кредитування реального сектору економіки. У зв'язку із цим до ризиків, пов'язаних з євроінтеграцією банківської системи України, слід віднести: посилення конкуренції на ринку банківських послуг; наростання валютних дисбалансів у структурі активів і пасивів банків; збільшення розриву між рівнем розвитку фінансового і реального секторів економіки, розбалансування сукупного попиту та пропозиції, а отже, і платіжного балансу; здійснення банками з іноземним капіталом кредитної політики, яка не завжди відповідає національним інтересам стратегічного розвитку України;

збільшення зовнішньої залежності банківської системи та каналів впливу нестабільності на міжнародних фінансових ринках на ринок банківських послуг України; посилення циклічності розвитку фінансової системи, що вимагатиме застосування потужних антициклічних заходів банківського регулювання, жорсткішого контролю над рухом капіталу, валютним ринком, макроекономічними фінансовими показниками. Враховуючи ризики та проблеми, що нині існують у банківській системі ЄС, значні недоліки системи банківського регулювання, які виявила валютно-фінансова криза, постійні зміни регуляторного поля в ЄС, до процесу євроінтеграції слід підходити вкрай виважено й обережно [3, с. 57].

Після приєднання до Світової організації торгівлі в 2008 р. Україна суттєво лібералізувала свій ринок банківських послуг. Незважаючи на певні побоювання, цей крок не мав руйнівного наслідку для цього сектору фінансових послуг, проте став важливим етапом євроінтеграційного процесу нашої країни, зокрема переговорів з ЄС про укладання поглибленої зони вільної торгівлі (ЗВТ). Починаючи з 30 березня 2012 р. ратифікація Угоди про Асоціацію та її складники щодо поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС підтвердила незмінність євроінтеграційного вектору розвитку України на основі впровадження стандартів ЄС. Відповідно до Програми інтеграції України до Європейського Союзу, схваленої Указом Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000, основною метою співробітництва України з ЄС є набуття нею членства в Європейському Союзі. Це передбачає здійснення процесів євроінтеграції в усіх секторах економіки України, у тому числі у фінансовій та банківській системах [5, с. 235–240].

Відповідно до зазначеної мети, основними принципами політики євроінтеграції банківського сектору України є: 1) забезпечення економічного суверенітету України в умовах посилення інтеграції з країнами ЄС; 2) гармонізація інтересів України та її банківського сектору з інтересами країн ЄС у процесі посилення інтеграційних процесів в економіці та банківському секторі; 3) прозорість механізмів проникнення іноземного капіталу в банківський сектор України та його впливу на розвиток вітчизняної економіки та банківської системи; 4) безперервність процесів інтеграції України з ЄС та забезпечення умов підвищення ефективності впливу банківської системи на темпи і масштаби вітчизняного товарного виробництва [1, с. 98–108].

Антикризова і антициклічна спрямованість новацій Базель III дає підстави стверджувати, що імплементація Україною цих правил сприятиме: забезпеченню ефективного і належного захисту інвесторів і покращенню інвестиційного клімату, активізації руху інвестиційного капіталу через кордони України; стабільності та надійності банківської системи; вдосконаленню нормативно-правової бази для здійснення нагляду на консолідованій основі за фінансовими групами, до складу яких входять банки; підвищенню якості корпоративного управління, систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю в банках; забезпеченню цілісності фінансової системи, що є умовою ефективної співпраці її суб'єктів. Разом із тим, зважаючи на ієрархію цілей економічної політики, вдосконалення регулювання банківської системи має бути підпорядковано

завданню забезпечення збалансованого економічного розвитку України.

Основними напрямками інтеграції банківської системи України до Європейського Союзу та заходами щодо їх практичної реалізації мають стати такі.

1. Забезпечення стабільності та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи на міжнародних ринках банківських послуг. Пропозиції щодо реалізації цього напрямку: вдосконалити наявні механізми регулювання діяльності банківських установ країни відповідно до вимог стандартів Базельської угоди про капітал, зокрема Базеля II і Базеля III, та відповідних Директив ЄС щодо власних коштів банків; підвищити рівень капіталізації банківської системи України за рахунок покращення якості капітальної бази та активного залучення внутрішніх і зовнішніх джерел нарощування власного капіталу банків; більш активно впроваджувати в банківську практику нові технології надання фінансових послуг з урахуванням передового вітчизняного та закордонного досвіду; розробити інструментарій підвищення стабільності ресурсної бази банків; поширити практику управління ризиками банківських установ, що сприятиме зниженню системних ризиків роботи банківського сектору в цілому та окремих установ зокрема; посилити корпоративну відповідальність банківських установ, зокрема відповідальність за захист прав споживачів фінансових послуг та недопущення недобросовісної конкуренції; врахувати передову світову, у тому числі європейську, практику розвитку мережі фінансової безпеки, зокрема в частині роботи фондів та установ страхування (гарантування) вкладів у банках.

2. Розробка механізму попередження та зниження ризиків, що можуть бути додатково привнесені до вітчизняної банківської системи у зв'язку з розширенням євроінтеграційних процесів, та інструментів його реалізації. Посилення переваг та унеможливлення прояву кризових явищ під час інтеграції банківського сектору до Європейського Співтовариства. Пропозиції щодо реалізації цього напрямку: вдосконалити законодавчо-нормативне забезпечення щодо умов і порядку допуску іноземних банків на внутрішній ринок банківських послуг України; вдосконалити методіку розрахунку нормативів достатності капіталу та вимог до капіталу банків відповідно до вимог Базельської угоди про капітал та відповідних директив ЄС [2] із наданням банкам часу для адаптації до нових вимог; удосконалити нормативно-праве забезпечення під час здійснення стрес-тестування банків на основі використання методик, що впроваджені та діють в ЄС; вести подальшу роботу щодо розбудови системи інструментів мінімізації ризиків діяльності банків, зокрема валютного ризику та ризику ліквідності, з урахуванням передового світового досвіду та з метою недопущення використання цих інструментів для посилення тиску на національну валюту України та використання для цілей отримання спекулятивних прибутків; підвищити рівень захищеності коштів юридичних і фізичних осіб, що розміщені на рахунках у банківських установах, на основі впровадження диференційованих норм відрахувань банків до ФГВФО та вдосконалення джерел його формування з урахуванням заходів, що були здійснені країнами світу в умовах фінансової кризи, зокрема вдосконалення процедур виконавчого провадження;

підвищити вимоги до якості капіталу й активів та рівня корпоративного управління в найбільших банках, які мають критичне значення для стабільності вітчизняної банківської системи.

3. Вдосконалення функціонування вітчизняної банківської системи в умовах посилення інтеграції України до європейської економічної спільноти. Пропозиції щодо реалізації цього напрямку: продовжити структурну реорганізацію НБУ в частині нагляду за діяльністю банків і підтримання фінансової стабільності (наприклад, сформувати спеціальний департамент фінансової стабільності із подальшим створенням окремої державної установи) та реорганізації інших функцій НБУ з урахуванням передового міжнародного досвіду (наприклад, надання послуг з інкасації передати до сфери діяльності самих комерційних банків); сформувати макропруденційний механізм аналізу, моніторингу і контролю стану банківської системи, що дасть змогу завчасно виявляти фактори ризиків і вразливі сектори; розробити систему ранньої діагностики можливого негативного впливу діяльності окремих банківських установ на стабільність та ефективність розвитку банківської системи України; підвищити рівень координації цілей та заходів державних органів нагляду за фінансовою системою; розробити механізм активізації кредитної підтримки банками розвитку реального сектора економіки із залученням ресурсів з ЄС на пільгових умовах (синдиковане кредитування); вдосконалити механізми організації і регулювання міжбанківського валютного ринку України та активізації роботи банків на міжнародному валютному ринку; продовжити роботу над формуванням місткого внутрішнього ринку боргових зобов'язань як: інструмента трансформації коротких і розпорошених фінансових ресурсів у довгі і значні за обсягом позики; джерела ліквідних інструментів застави для рефінансування з боку НБУ; джерела комісійних доходів для банків, що компенсуватиме зниження процентної маржі; джерела рефінансування довгострокової кредитної заборгованості, зокрема іпотечної; обмежити валютне кредитування юридичних осіб та заборонити надання кредитів в іноземній валюті фізичним особам з одночасним запровадженням фінансових інструментів захисту іноземних інвестицій від валютних ризиків; удосконалити систему інструментів НБУ щодо управління ліквідністю банківської системи, забезпечення рівних умов доступу до рефінансування НБУ для всіх банків незалежно від розміру їх капіталу та активів; сприяти

підвищенню прозорості функціонування банків для відновлення довіри між банками та їх клієнтами.

4. Продовження діалогу з регуляторами банківської діяльності з країн ЄС. Пропозиції щодо реалізації цього напрямку: сприяти укладанню протоколів про взаємодію з органами банківського регулювання та нагляду країн ЄС, що виступають країнами походження для банків, які мають дочірні структури та представництва в Україні; сприяти реалізації програм обміну досвідом, навчання та стажування банківських фахівців у центральних банках країн ЄС; забезпечити підвищення рівня координованості заходів макропруденційного нагляду України з відповідними заходами зарубіжних країн. Нині в ЄС запроваджуються Треті правила цього Комітету (Базель III), які з'явилися як відповідь на світову фінансово-економічну кризу.

Суть правил Базель III полягає в акцентованні уваги на трьох аспектах банківської діяльності:

1) посиленні вимог до якості капіталу. Формування «антициклічного буферу» капіталу. Це дасть змогу досягти таких результатів на різних рівнях: на рівні банку – підвищення якості капіталу, що дасть змогу протидіяти шоківим впливам, ефективніше управляти ринковим, кредитним та операційними ризиками; але зростання потреби в додатковому капіталі, насамперед у малих та середніх банків, зумовить зниження прибутків, перегляд моделі ведення банківського бізнесу за рахунок відмови від участі у високо ризикованих і прибуткових операціях; на рівні банківської системи – прискорення процесів капіталізації, запобігання занадто швидкому зростанню зовнішніх запозичень банків у фазі економічного піднесення, що передуює кризі, посилення тенденцій консолідації та монополізації (витіснення з ринку слабких і нестійких, а також малих та середніх банків), послаблення конкуренції в банківській системі; на макроекономічному рівні – підвищення стійкості фінансової системи як основи збереження макроекономічної стабільності, згладжування економічних циклів за рахунок послаблення проциклічного впливу банківського кредитування, забезпечення сталих темпів розвитку економіки;

2) запровадженні коефіцієнту левериджу (відношення обсягу позичкових коштів до власних) на рівні 3% та нових коефіцієнтів ліквідності: коефіцієнту ліквідного покриття та коефіцієнту чистого стабільного фінансування. Це дасть змогу досягти таких результатів на різних рівнях: на рівні банку – покращання системи ризик-менеджменту за рахунок розширення інструментів і можливостей банку контролювати рівень ліквідності та якість джерел залучення коштів, запобігання прискореному росту боргового навантаження, ретельніше врахування ризиків позичальників у кредитній політиці банків, що позначиться на прибутковості операцій та стимулюватиме банки до розробки нових банківських продуктів і послуг; на рівні банківської системи – послаблення ризиків ліквідності, посилення конкуренції за надійні джерела фінансування; зміцнення банківської системи; на макроекономічному рівні – зниження ризиків боргової

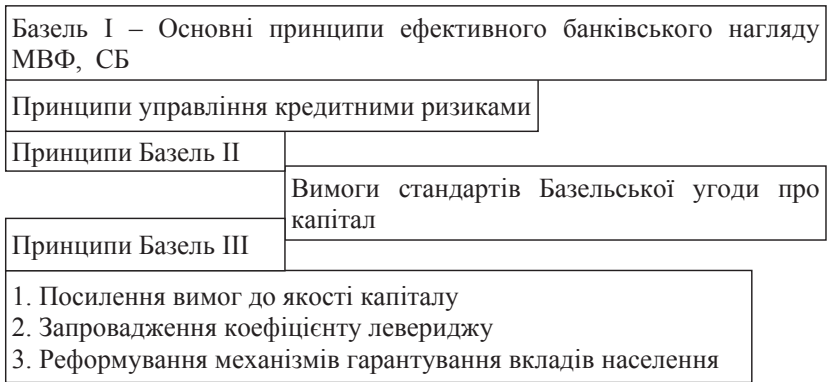

Рис. 1. Взаємозв'язок Базельських принципів

кризи, упередження кризи ліквідності за одночасного звуження фінансових можливостей щодо розширеного кредитування економічного розвитку;

3) реформуванні механізмів гарантування вкладів населення, що дасть змогу досягти таких результатів на різних рівнях: на рівні банку – стимулювання припливу депозитів, зниження ризиків раптового відпливу депозитів у разі розгортання панічних настроїв; на рівні банківської системи – посилення конкуренції на депозитному ринку, розширення і покращання якості ресурсної бази; на макроекономічному рівні – підвищення довіри до банківської системи та стримування панічних настроїв серед вкладників, стимулювання процесу заощадження, покращання умов для ефективної роботи механізму трансформації заощадження в інвестиції.

Висновки з проведеного дослідження. Процес адаптації вітчизняної банківської системи до європейських стандартів вимагає певного перехідного

періоду. Разом із тим ключові та принципові зміни в законодавстві мають бути зроблені до початку функціонування розширеної та поглибленої ЗВТ. У зв'язку із цим виникає питання визначення послідовності та пріоритетності запровадження змін у банківське регулювання. Вирішення цього завдання передбачає вивчення наслідків запровадження в Україні норм і правил діяльності банків в ЄС, в основі яких лежать правила Базельського комітету з питань банківського нагляду. Таким чином, процес адаптації законодавства у сфері банківського регулювання до норм, прийнятих в ЄС, закладає цілу низку ключових напрямів розвитку фінансової системи в цілому і банківської зокрема на найближчі роки. Наслідки євроінтеграції банківської системи повинні відповідати стратегічному пріоритету фінансової політики України – забезпеченню стабільності банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Метлушко О.В., Павлова О.А. Євроінтеграційні процеси у банківській системі України: на перехресті досліджень і висновків // О.В. Метлушко, О.А. Павлова // Наука молода : зб. наук. праць молодих учених ТНЕУ. – 2015. – № 22. – С. 98–108.
2. Міщенко В.І. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції / В.І. Міщенко // Інформаційно-аналітичні матеріали. – 2007. – № 8. – С. 66.
3. Чуб О.О. Адаптація банківського законодавства України до права Європейського Союзу: стан, проблеми та перспективи / О.О. Чуб // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 57.
4. Шаповалов А.В. Оцінка можливих наслідків вступу України до СОТ для банківського сектору / А.В. Шаповалов // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 45.
5. Щеглюк М.С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах європейської інтеграції // М. Щеглюк / Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – №13. – С. 235-240.